

6.

M1A

Bijzondere plaatsen.
Plaatsnamen.

Stengeschoten, Tornheses, Mokorothe, en Widock.

7 Juni, 1777.

Deze plaatsen liggen volgens latere bronnen (de Quier van J. P. H. van der Meer) niet in Soest.

N° 1 in Stengschoten te w. van Woudenberg

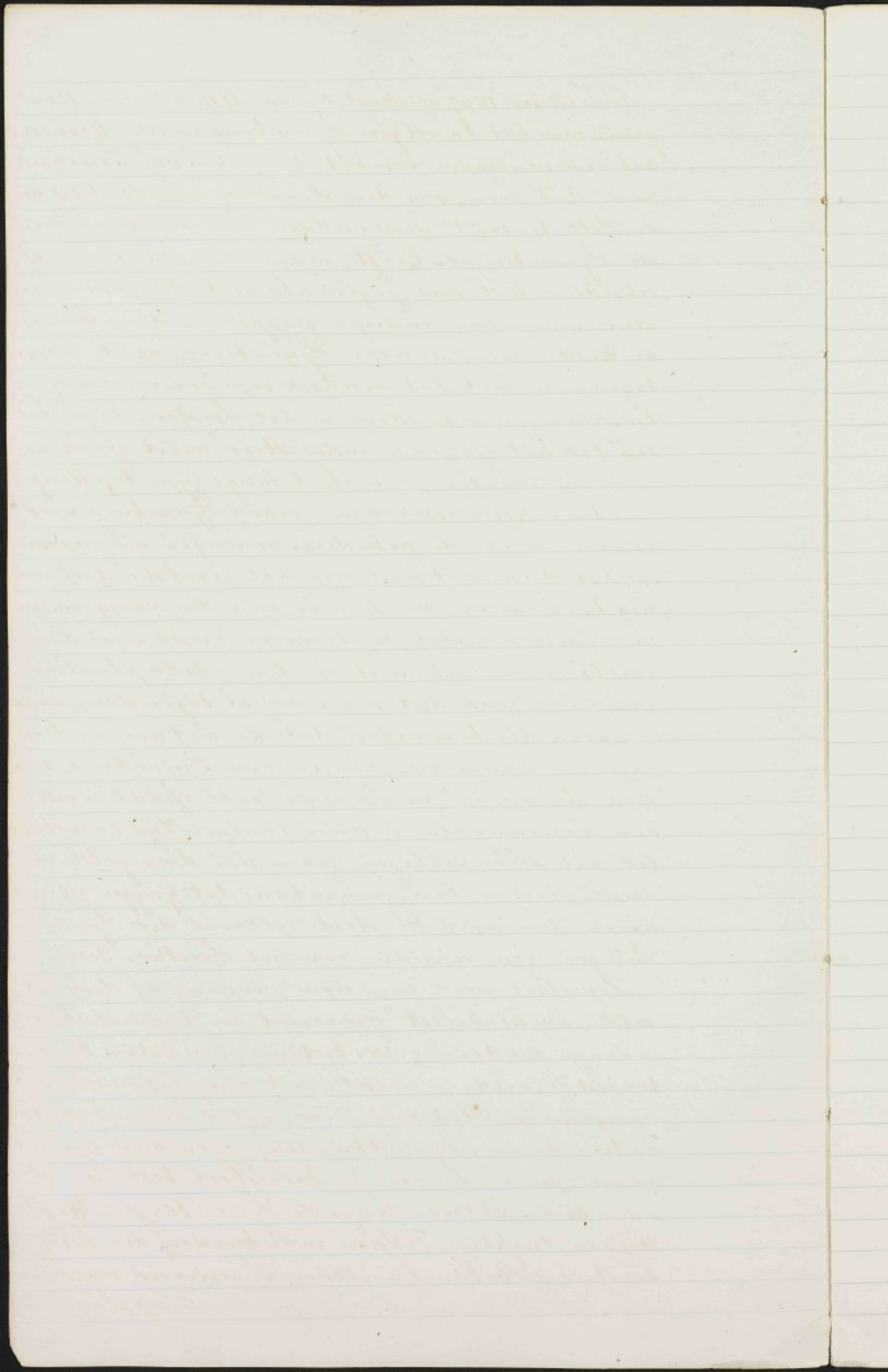
N° 2 Tornheses te no. van Amersfoort

N° 3 waarschijnlijk Moors, a. d. Moorsbeek, te z. o. van Hf. oort

N° 4 in Weede, te n. w. Hf. oort, onder Loosdrecht

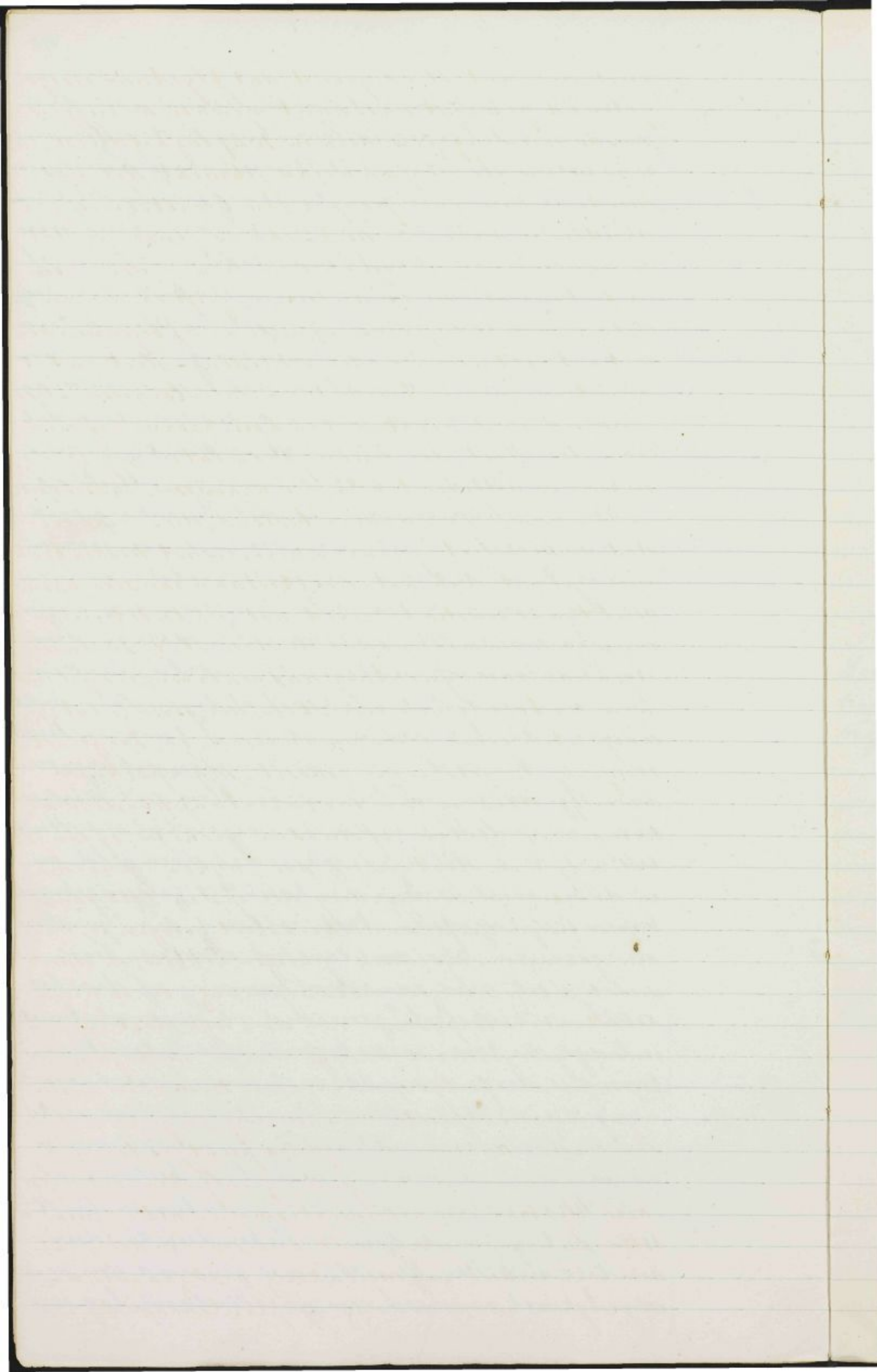
Men bedenke, dat de Een vroeger reeds by de Grubbe begon.

PP

Toen ik in 1847 op Soest kwam, liep er, over den grond van het landgoed Pijnenburg in deze Gemeente, wel een zandspoor van het Heerenhuis op Koudehoorn aan, dat men, over den straatweg van Soestdijk naar De Bilt, bereikte door middel van eene brug over de Pijnenburger-Grift, maar van eene laan, of scheidingsloot, was zooged als niets te vinden, hoegstens was er eene ondiepe gaepel. De Heer Andries de Wilde, eigenaar van Pijnenburg, was toen even begonnen met het maken van eene scheiding, tusfchen zijn eigendom en het Soester-Veen, dat ook tot het zoogenaaude „Hees" wordt gerekend, en groef daartoe eene sloot langs zijne bezitting recht op Koudehoorn aan, zoodat Pijnenburg werd gescheiden van de arbeiders-woningen en gronden in het Veen. Dat had voor het grootste deel, weinig bezwaar in, want vele van de aangrenzen, de gronden in het Veen, waren reeds eigendom van bovengenoemden Heer. Op enkele plaatsen nochtan vond dat werk nog al tegenstand, omdat er waren die beweerden, dat de ontworpen beude zandweg langs de grenzen van Pijnenburg, over hun eigendom zou loopen. Loo bleef dat werk in den aanvang hier en daar eenigen tijd onvoltooid, tot dat de onwilligen, zeker wel door geld en goede woorden, langzamerhand tot giffen gebracht waren. Toen werd de sloot voltooid, die Pijnenburg voor goed zou scheiden van het Soester-Veen.

Die sloot werd van den aanvang af door het volk „De Dieksloot" genoemd, en de gansche buurt er langs, die toen reeds bestond, of er later bijgevoegd is, werd, en wordt, met denzelfden naam aangeduid. Het volk deed echter hierin niets anders, dan eenige uitbreiding geven aan eenen naam, die reeds voor de Dieksloot bestond, nl. „De Diek-akkers". Langs de Pijnenburger-Grift, Hees op, tusfchen „De Spie" en de boerderij die door den Heer de Wilde „Gerritsboere" genoemd was, waar, schijnt wel naar een van zijne kinderen, lag een

groot vierkant stuk grond, dat blijkbaar moegen
gebouwd geweest was, want men kon de ruggen
van de rozen nog zien, doch in 1847 lag het dierst, en
werd alleen als schapenweide gebruikt. Het was
hoogstens door eene greppel van Gerritshoeve ge-
scheiden, en werd „De Wiek-akkers” genoemd. Het
wagenspoor naar Koudhoorn liep er door heen,
en de brug over de Pijnenburger-grift lag er voor;
en toen in 1850 ongerever, van daar af begonnen werd
met het voltooien van die scheiding-sloot, en het
planten van eene breede laan, later Cornelia's-laan
genoemd, in de richting van Koudhoorn, gaf men
aan die sloot, die eenige jaren later nog zeer
verbreed en uitgediept werd, den naam van „De Wiek-sloot”.

De naam „Wiekakkers” bestond dus reeds voor
dat de Wiek-sloot gegraven werd, en het Wiek-bosch
werd geplant, doch het voortbestaan van dien naam
wordt thans ernstig bedreigd, wat zeer te betreuren
wezen zou. Immers, nadat de Heer St. A. Insinger
eigenaar van Pijnenburg was geworden, is hij de na-
men der boerderijen over Stees, voorgevoerd tot zijn
landgoed behooren, gaan veranderen, en heeft het
vroegere „Gerritshoeve” gedoopt „Wijk-hoek”. In
sommige streken van ons vaderland worden we-
teringen en slooten, of stukken grond in, of langs,
wateringen en slooten, ook wel „wijken” genoemd,
en daarom zal de boerderij, die op den hoek van de
Pijnenburgse Grift en de Wiek-sloot gelegen is, wel
den naam van „Wijk-hoek” gekregen hebben; en sedert
dien tijd bejeren zich Notarissen, enz., om in hunne
advertenties te spreken van de „Wijk-sloot”. Ik heb
eens de gelegenheid waargenomen, om de familie
Insinger schriftelijk opmerkzaam te maken op deze,
mijns inziens onjuiste, verandering, en gezegd dat men
dan liever „Wijk-hoek”, (zonder puntjes boven de
y), schrijven moest, doch zonder gevolg. Men ziet in dat
„Wiek” blijkbaar een provincialisme, en wil er zuiver
hollandsch van maken, welk purisme in dit gemaal,
naar mijn oordeel, zeer ongelukkig werkzaam is, want
ik meen dat men op die wijze een plaatsnaam, die reeds

Bas
tin
Frag

Wig

De hand
Wes van de
crulme van
Lutp. v. d. W.

in het jaar 777 bestond, gaat uitvreeschen. Lie
hier wat ik bedoel.

In de „Historia Episcoporum Ultrajectensium“,
„auctore Wilhelmo Heda, Notis illustrata ab Arnol.“
„de Buchelio. Ultrajecti, Sumptibus Joannis à Doorn,
„Bibliopolae; Anno 1643,“ en dit is het tweede geschrift
in den foliant, getiteld: „Joannes de Beka, Canonicus
„Ultrajectinus, et Wilhelmus Heda, Praepositus Arn.
„hemensis, de Episcopis Ultrajectinis, recogniti et
„notis historicis illustrati ab Arn. Buchelio Batavo
„J. C. Ex officina Joannis à Doorn, 1643,“ leest men
(e) „Traditio Caroli de Lisiduna sub Albrico.“

Basilica S. Martini
tini in veteri
Trajecto.

„Karolus Dei gratia Rex Francorum et Longo.
„bardonum, ac Patricius Romanorum. Si enim
„ex his quae divina pietas nobis largiri dignata
„est, locis venerabilibus concedimus: hoc nobis ad
„aeternam beatitudinem procul dubio pertine,
„re confidimus. Ideo compertum sit omni fidelium
„rostrorum magnitudini, qualiter donamus ad
„Basilicam S. Martini, quae est constructa in
„Trajecto Veteri subtus Dorestado, ubi venerabilis
„vir Albricus presbyter atque electus rector prae,
„esse videtur, hoc est, villam nostram nuncu,
„pan te Lisiduna, in pago qui vocatur Flehite,
„super alveum Hemi, cum omni integritate
„vel adjacentiis seu appendentiis suis, id est,
„cum terris, mansis, domibus, aedificiis, man,
„cipiis, sylvis, campis, pratis, pascuis, aquis,
„aquarumve decursibus, mobilibus et immobi,
„libus, omnia, et ex omnibus quantumcunque
„Wiggerus Comes ibidem per nostrum beneficium
„tenuit etiam et forestas illas, quarum vocabu,
„la sunt, Stengestschote, Tornhese, Mokoroth,
„Widock, quae sunt de ambabus partibus Hemi.
„Similiter donamus ad Basilicam S. Martini
„Ecclesiam, quae est super Dorestad constructa,
„et vocatur (f) Ubkirika, de omni que parte cen,
„tum perticas terrae, ut omni tempore praedicta
„Basilica spacium terrae centum perticas habere
„debeat, et cum ea (g) ripaticum illum super

Wiggerus Comes

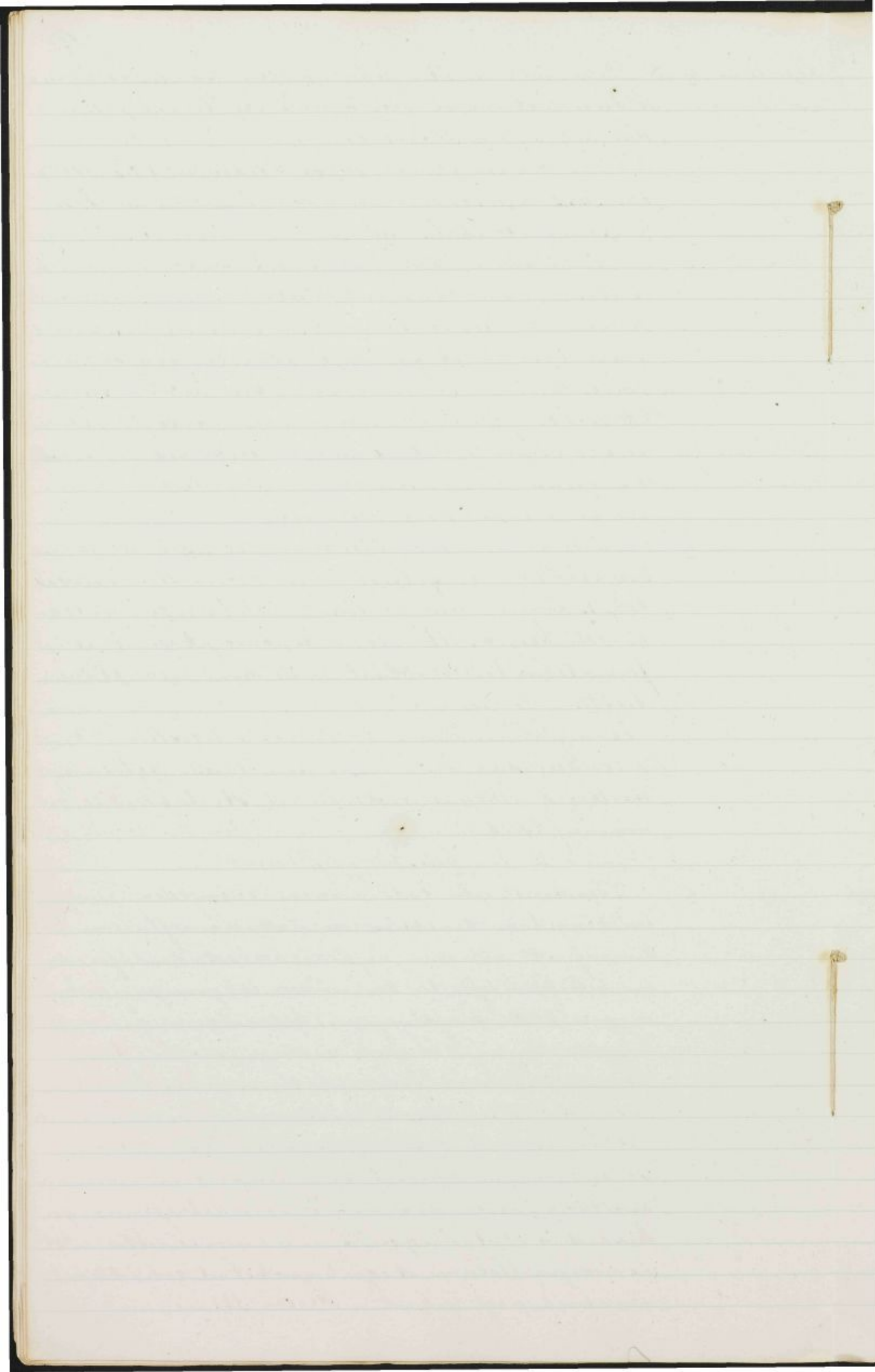
Rip
Lock

Im
ced

Ripaticum super Leckiam et insulam (h) illam prope ipsam Ecclesiam
 Leckia portorij, ad partem Orientalem inter Rhenum et Leckiam.
 „Ita vero omnia tradimus a die praesenti ad praesentem
 „fata sancta loca perpetualiter possidendum. (i). Ideo
 „hanc praeeptionem auctoritatis nostrae scribere
 „jussimus, ut ab hac die jam memoratus Albricus
 „presbyter sive successores, qui fuerint rectores ejus,
 „dem sancti loci, praedicta loca ad opus jam dictae
 „Basilicae habeant, teneant, gubernent, regant, ad,
 „que disponant, et quicquid exinde ad profectum ipsius
 „sancti loci facere eligerint, libero perfruantur ar.
 „bitrio. Et nullus quislibet de Judiciaria potesta-
 Immunitas con- „te, aut quacumque persona praedicto Albrico presby-
 ceditur. „tero, neque successoribus suis de jam dictis rebus
 „inquietare aut contra rationis ordinem, vel ca-
 „lumniam generare quoque tempore praesumant, sed
 „per nostrum largitatis praeeptum praedicta
 „Basilica jure valeat obtinere firmissimo. Et ut
 „haec auctoritas firmiter habeatur, vel diuturnis
 „temporibus conservetur, manu propria subter eam
 „decreverimus roborare, et de annulo nostro jussi-
 „mus sigillari. Signum Karoli gloriosissimi Regis.
 „Data VIII Idus Junii, Anno nono ejusdem gloriosissi-
 „mi Regis. Actum Xumaga palatio publico, in Dei
 „nomine feliciter.

„Adnotationes.

e „Traditio Caroli de Lisiduna,) Donatio haec con-
 „tinet omnem tractum circa Hemum fluvium, ubi
 „Emersfurt, Leusden usque ad Dorstadum, forestas
 „quas „Wilderwijzen en Venen“ vocant, quae prope Ame-
 „rongen, Elst, Wageningen, Eede adhuc conspiciuntur;
 „in quibus Episcopi Traject. aut eorum donatione
 „Praepositus Sancti Johannis maxime in Eede Wage-
 „ningen et Weelchmourhoutius, decimas, etc. habent.
 „At hoc diploma nuper quidam impostor, ut magno
 „alicui viro blandiretur, corrumpere et pervertere non
 „dubitarit; et pro Lisiduna Lindinium reponere, qui
 „locus est in Betua; quales sane homines pestes sunt
 „in antiqua historia, et odio omnibus veritatis antiquae
 „amatoribus esse debent.

f „Ubikirika, id est superior ecclesia quae supra Dore,
 „statum erat, quem vero hisce verbis locum proprie
 „designet, equidem ignoro.

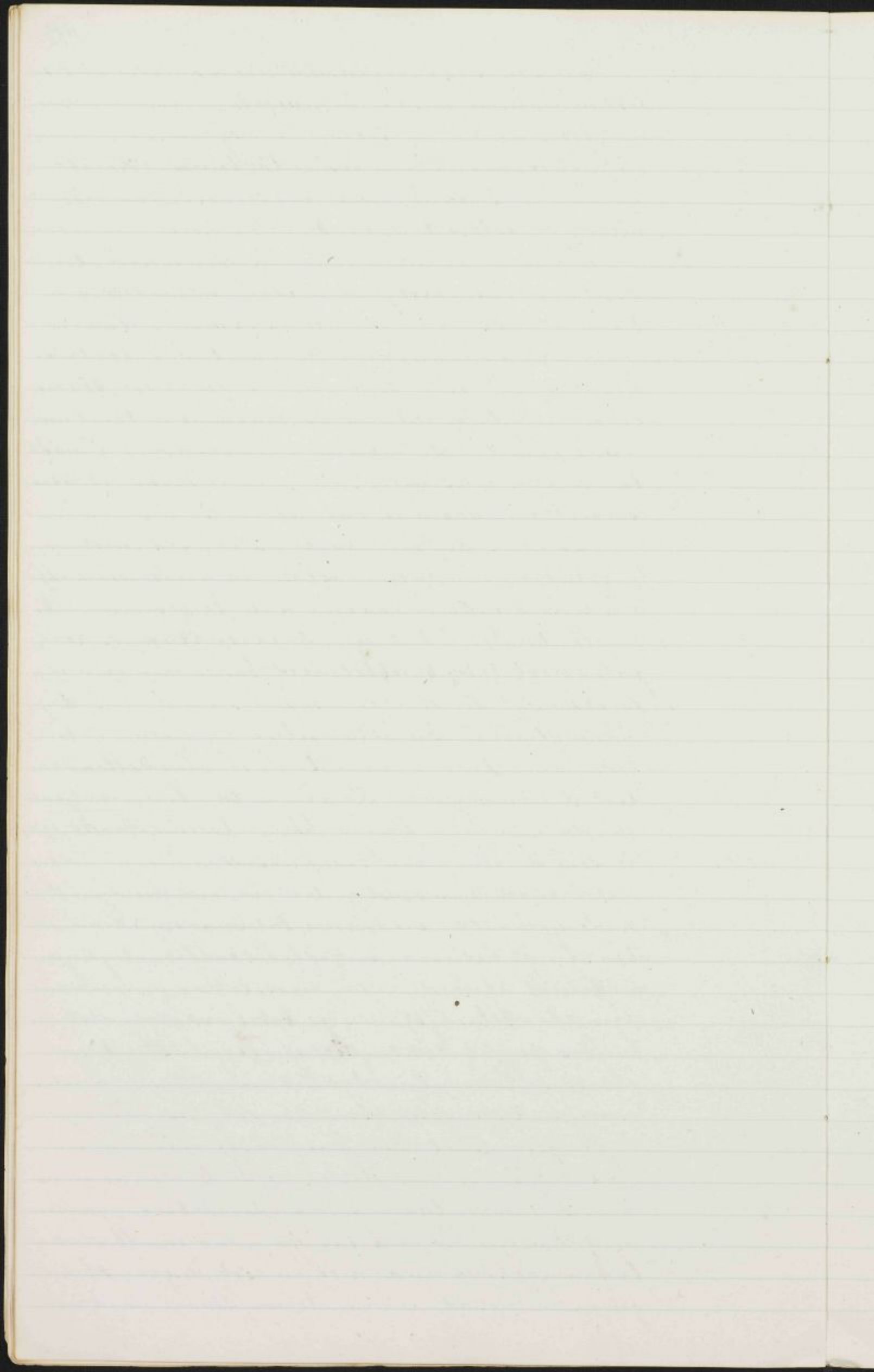
g „Ripaticum illum super Leekium,) Ripaticum
 „esse quod pro conservanda vel munienda ripa
 „debetur rectigal. putant.

h „Insulam illam,) Signantur hic pagi, Doorn
 „et Cothen, qui sunt inter alveum antiquum
 „Rheni et Leccae. Nam cum Rhenus olim a
 „parte Orientali oppidi de Dorstad Trajectum
 „versus inter villas Thonne, Wercunde, Odihe
 „et Sechte fluxerit, Lecca vero parvo tantum
 „virulo infra Dorstadium ad occasum peremerit,
 „tandem in insula omnes praedictas et adja-
 „centes villas complexus est.

i „Ideo hanc praeeptionem,) Sic post, nostrum
 „largitatis praeeptum et in Formulis Marculfi
 „lib. 1. praeeptum denariale etc. Greg. Turon. lib.
 „9. hist. Simon. lib. 5. cap. 36. praeeptum de con-
 „firmatione totius Abbatiae de more principum
 „fecit.”

Eene Hollandsche vertaling van dit stuk is te
 vinden, in „Gerard van Loons Aloude Hollandsche
 „Historie der Keyzaren, Koningen, Hertogen en Graa-
 „ven: In 's Graavenhaage, By Pieter de Hondt, 1734.
 „f. Deel II. bladz. 4-6.” Deze luidt:

„Ik Karel door Gods genade Koning der Franken
 „en Longobarden, midsgaders Patricius van Rome. In
 „dien wy uyt het gene, de Godlyke barmhertigheid
 „ons belieft heeft te verleenen, ict aan de eenwaerdige
 „plaatsen afstaen, zoo betrouwen wy, dat dit
 „buiten twyfel tot onze eenwige zaligheid zal
 „strecken. Dierhalve dat het aan alle de groote
 „menigte onzer getrouwen kennelyk zy, hoe wy aan
 „de kerk van Sint Maarten, welke in het oude
 „Frecht benede Duurstede gebouwd, en alwaer de
 „zeer eenwaerdige man en Priester Albrik gekooze
 „kerkrooge is, tegenwoordig schenken ons landschap,
 „Lisiduna genaamd, in 't gewest, 't gene Flechte
 „genaamd wordt, op den stroom Sterni, met alle

„zyne aan- en afhangelykheden volkomelyk, dat is,
 „met de landen, wooningen, huizen, gebouwen, slaa-
 „ren, boschen, velden, beemden, weylanden, wateren,
 „waterloeten, tilbaare en ontilbaare goederen,
 „alle en in 't geheel, voor zoo veel die Graaf Trigger
 „aldaar door ons te leen bezeten heeft, gelyk ook
 „die Boschen, wier naamen zyn Hengestschote,
 „Fornhese, Mokonoth, en Widoth, welken leggen
 „ter wederzyden van den Hemi. Even zoo geeren
 „wy ook aan de hoofdkerk van Sint Maarten die
 „kerk, welke boren Duurstede gesticht en Alkiri-
 „ka genaamd is, midsgaders rondom de zelve duy-
 „zend roeten lands, zulks de gemelde kerk in alle
 „tyden honderd tienroetige roeden moet bezitten,
 „en met die nog den watertol op de Lek en dat
 „eyland, aan de Oostzyde by de genoemde kerk,
 „tuschen den Ryn en de Lek. Dit alles geeren wy
 „van den heyligen dag af aan de gemelde heyli-
 „ge plaatsen, om het eeuwiglyk te bezitten. Dier-
 „halve hebben wy bevolen dit berel van ons gezag
 „in geschrift te stellen, opdat van deezen dag
 „af de gemelde Priester Albrik en zyne opvolgers,
 „welken bestieiders dien Heylige plaatse zullen
 „zyn, de voorgemelde plaatsen ten behoere van
 „de nu gemelde kerk hebben, houden, bestieren,
 „regeeren en 'er van beschikken, midsgaders tot
 „alles voortaan, wat zy ten voordeele der gemelde
 „heylige plaatse reukiezen te doen, zyne magt heb-
 „ben. En dat niemand der rechtoeffenenden, magt
 „hebbenden of enig ander persoon den gemelden
 „Priester Albrik of deszelfs opvolgers wegens de ge-
 „melde goederen ontruste of, tegen het gewoonlyk
 „gebruik, te eenigen tyde eenigen hoer verrekke,
 „maar dat de gemelde kerk, volgens het allers-
 „gestaafte recht, dit berel onzer milddaadigheid
 „geniete. En op dat dit gezag te bestandigen zy
 „en in te langer tyden onderhouden worde, hebben
 „wy dat hieronder met ons eyge handteken beslooten
 „te bekrachtigen en met onzen ring bevolen te verge-
 „geven.

„Het teken van Karel den glorijrijken Koning.
 „Gegaven den zeventen van zomermaand in het
 „negende jaar van den zelfden glorijrijken Koning.
 „Gedaan te Nieuwege in het koninglyk hof, in
 „Gods naam gelukkiglyk.”

Bij dezen Giftbrief alzo, van 7 Juni 777, schonk Karel de Groot, aan de Sint Maartenskerk te Utrecht, in de dagen van Bischof Albie, het Landschap Lisiduna, d.i. Leusden, waarvan het tegenwoordige Oud-Leusden waarschijnlijk wel zoo wat de kern zal geweest zijn, want van Amerongen wordt eerst in 1006 gesproken. Dat Lisiduna was een deel van het Gerrest, (de Gou), Flehite, het latere Eemland, aan beide zijden van de rivier Hemus, met al wat daarin gelegen is, en aan grenst, of er van afhangt, van landen, vromingen, huisen, gebouwen, slaven, boschen, velden, beemden, weilanden, wateren en waterloopen, tilbare en ontilbare goederen, dat alles gelijk Graaf Wigger het aldaar vroeger in leen bezat; gelijk ook die boschen, wier namen zijn, Hengestschote, Fomhese, Mokoroth, en Widoek, welke gelegen zijn aan wederzijde van den Hemus.

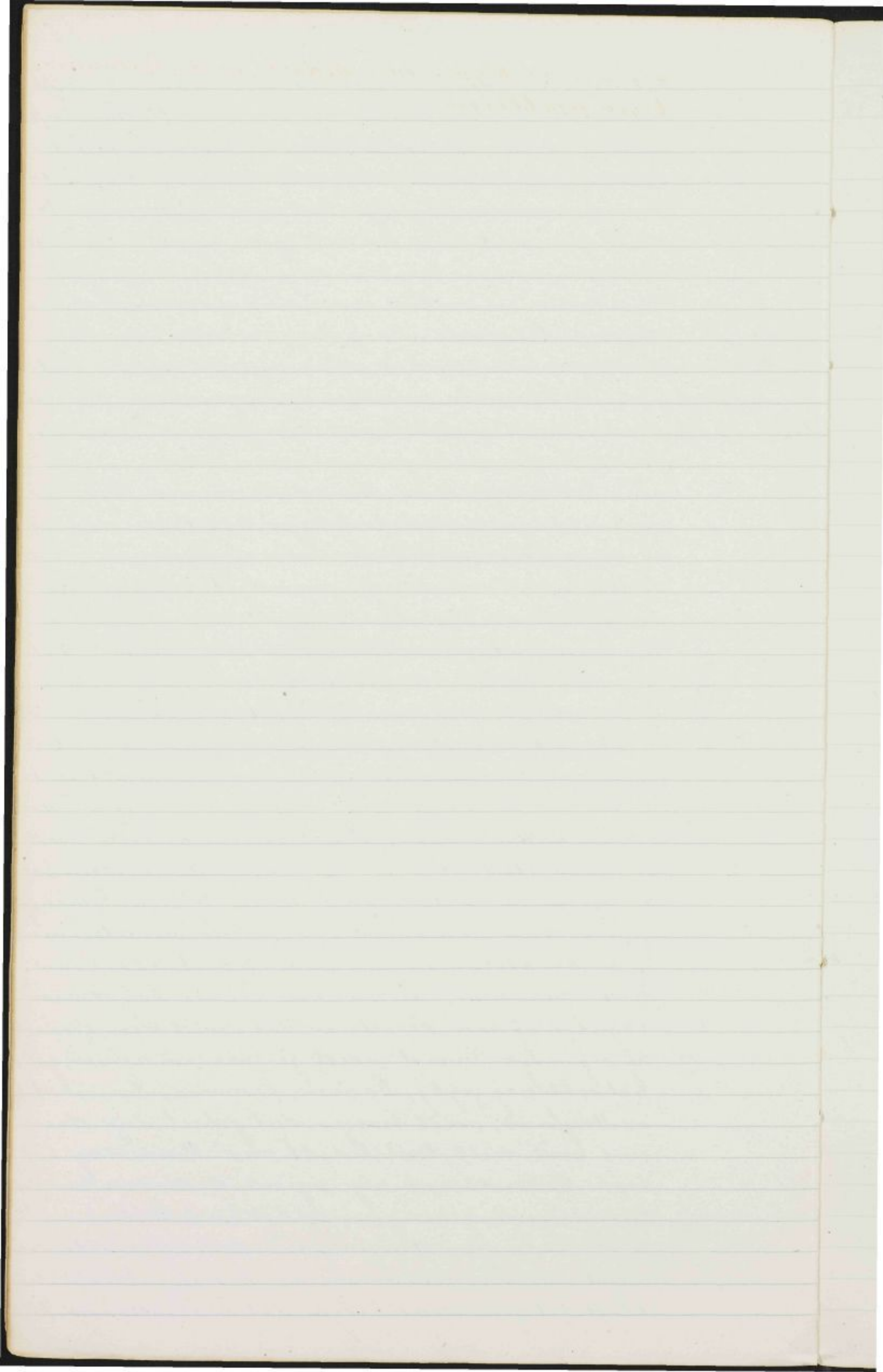
Ik geloof dat men aannemen mag, dat geheel de, in latere dagen zoo genoemde, Geldersche Vallei, toen tot de Gou Flehite werd gerekend, van den Rijn bij Rhemen en Rijk bij Duurstede, tot wat nu de Zuiderzee is. Het Landschap Lisiduna maakte daarvan dan een deel uit, en wel het noordelijkste gedeelte, van Leusden af; en in dat deel waren gelegen de Boschen, „wier namen zijn Hengestschote, Fomhese, Mokoroth, en Widoek, welke liggen ter wederzijde van den Hemus.” De Boschen, door die vier namen aangeduid, hebben wij dus te zoeken aan weerszijden van de Eem, dat wil zeggen in de tegenwoordige Gemeenten Bunschoten en Hoogland, oostelyk van de Eem; Soest, de Tuurst, Baarn, en Eemnes, westelyk van de Eem. Wanneer men nu aanneemt, gelijk sedert eeuwen gedaan is, dat Hengestschote

neem! de Eem
 begon moeyt
 by de Groot

A. M.
Ker
Scrip

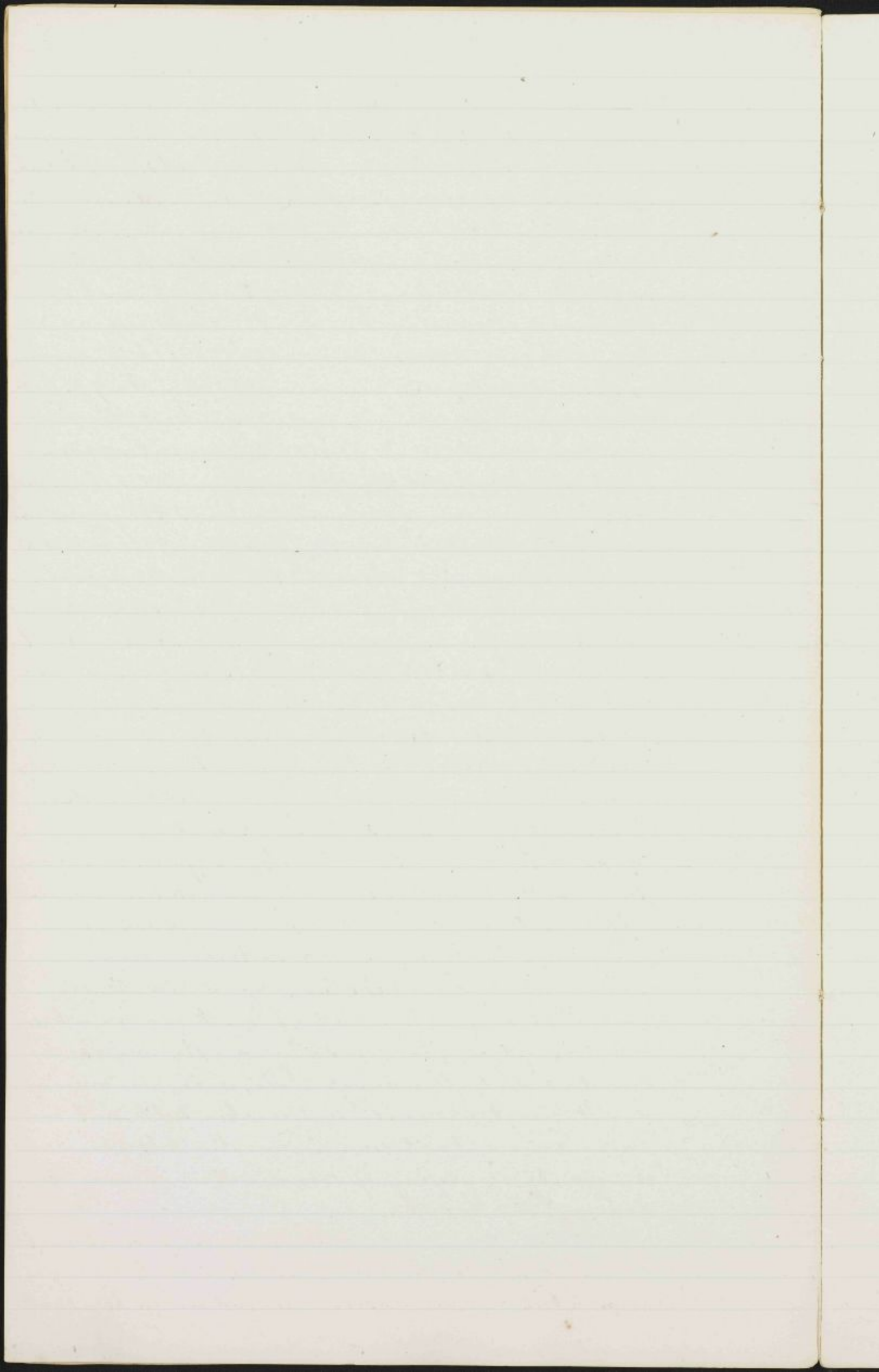
het tegenwoordige Bunschoten is, waarschijnlijk wel met de Hooglandsche Venen en bij, dan heeft men hiermede de boschen aan de oostzijde van de Eem; en als men dan vinder toestemt, dat met Fornsese waarschijnlijk het Soester Hees kan bedoeld zijn, dat aan de westzijde van de Eem ligt, want die naam komt in deze streken, op oudere kaarten meermalen voor, maar dan met andere voorvoegsels, zoals „Laag Hees“; ook van „Oreakees“

A. Matthaens, wordt gesproken in het „Leinregister van de Abdye Rerum Amorf“ van St. Pauwels, inhoudende de goederen, daar die Script.; bl. 199. „van Lochorst met beleent zijn gerceest“, van den jare 1253; Fornsese zou dan zoo veel kunnen zijn, als „het voorste Hees, Hees dat voor aan ligt;“ en daarmede zou dan bedoeld zijn het tegenwoordige Hees, waartoe ook het Soesterveen gerekend wordt te behoren, en dat eene zeer uitgebreide plaats beslaat, in de 1603 Bunders groote oppervlakte der Gemeente; dan is het toch niet vreemd, dat men de boschen van Mokoroth en Widock ook in het westelijk deel van het Landschap Lissidunum zoekt. Met betrekking tot Mokoroth durf ik echter zelfs geene gissing vragen; maar mij dunkt dat door de veronderstelling, dat in den naam „de „Wiek-akkers“, nog aan het bosch „Widock“ wordt herinnerd, bestaat dan wel eenige grond. Door het, in vroegeren en lateren tijd, vinden van menig zwaar stuk „kienhout“, ja, geheele boomstammen, in al de weilanden en veenachtige streken van Soest, Tuursche, (deze naam stamt hoogstwaarschijnlijk af van Forestum, dat Duurst veld, zoodat hij eigen lijk Duurst moest gescreven worden, gelijk het volk nog zegt), Baarn, Eemnes, Bunschoten, en Hoogland, wordt bewezen, dat geheel deze streek eens met dicht bosch bedekt was. Rondom wij het bosch Mokoroth ook nog eens weder vinden, dan kreeg de gissing aangaande het bosch Widock wel „licht een meer sterigen grond; doch die plaatsnaam schijnt spoorloos verdwenen. Voor het oogenblik echter blijft het zeer wenschelijk, dat de plaatsnaam „Wiek“

als een overblijfsel van Widoek, in de herinnering
blijve voortleven.

Germaansche Grafheuren.

De Heer David Koning, muziek-onderwijzer te Amsterdam, toen tijdelijk te Leyst verblijf houdende, had op donderdag 22 Augustus 1861, met behulp van eenige spoorweg-werkers, een der tumuli in de Soester-heide geopend, wat mij, 23 Augustus daar aanvolgende, door den Heer L. Th. Moesveld, Onderwijzer te Soesterberg, gemeente Soest, met wien ik meermalen over die grafheuvels gesproken had, geschreeven werd. Waarschijnlijk heb ik daaraan onmiddellijk kennis gegeven aan den Heer P. Gallenkamp Pels, Burgemeester van Soest, die daan op zeker den Heer L. Koning ter verantwoording heeft geroepen. Dit had ten gevolge dat het gevondene hem, in een sigarenkistje, werd toegezonden. Dat kistje hield in, eenige fragmenten van verbrande beenderen, alsmede twee doosjes, waarin beenderen en brons, het brons echter onkenbaar: en op die doosjes was geschreeven: „De hierin zich bevindende beenderen, (overblijfsels van rovanaals verbrande liken), en stukjes geoxideerd koper, vermoedelijk afkomstig uit den voor Germaanschen, of Cymbrisch - Keltischen tijd, zijn op bijgemelden datum, door den ondergetekenden opgedolven uit een der Terpen, of grafheuvels, welke, bekend onder den naam van de „2e bergjes“ gelegen zijn op de heide tusschen Soest en Leyst, een paar honderd schreden zuid-oostelijk van den tol op den zogenaamden „nieuwen doodenweg“, bij het Dittmannsveen.

„Leyst, 22 Augustus 1861. (m.g.) David Koning.”

Ik laat hier volgen het afschrift van eenen brief van denzelfden, aan den Burgemeester van Soest, den Heer P. Gallenkamp Pels, welke in mijn afschrift gedagteekend is, te December 1862, wat misschien wel in plaats van te December 1861 kan geschreven zijn, bij vergissing, of door den Heer Koning, of door mij. Hij luidt:

„Amsterdam, te December 1862.

„Mogt het te pas komen dan ben ik bereid nog een aantal andere heuvels, waaronder eens blijkbaar

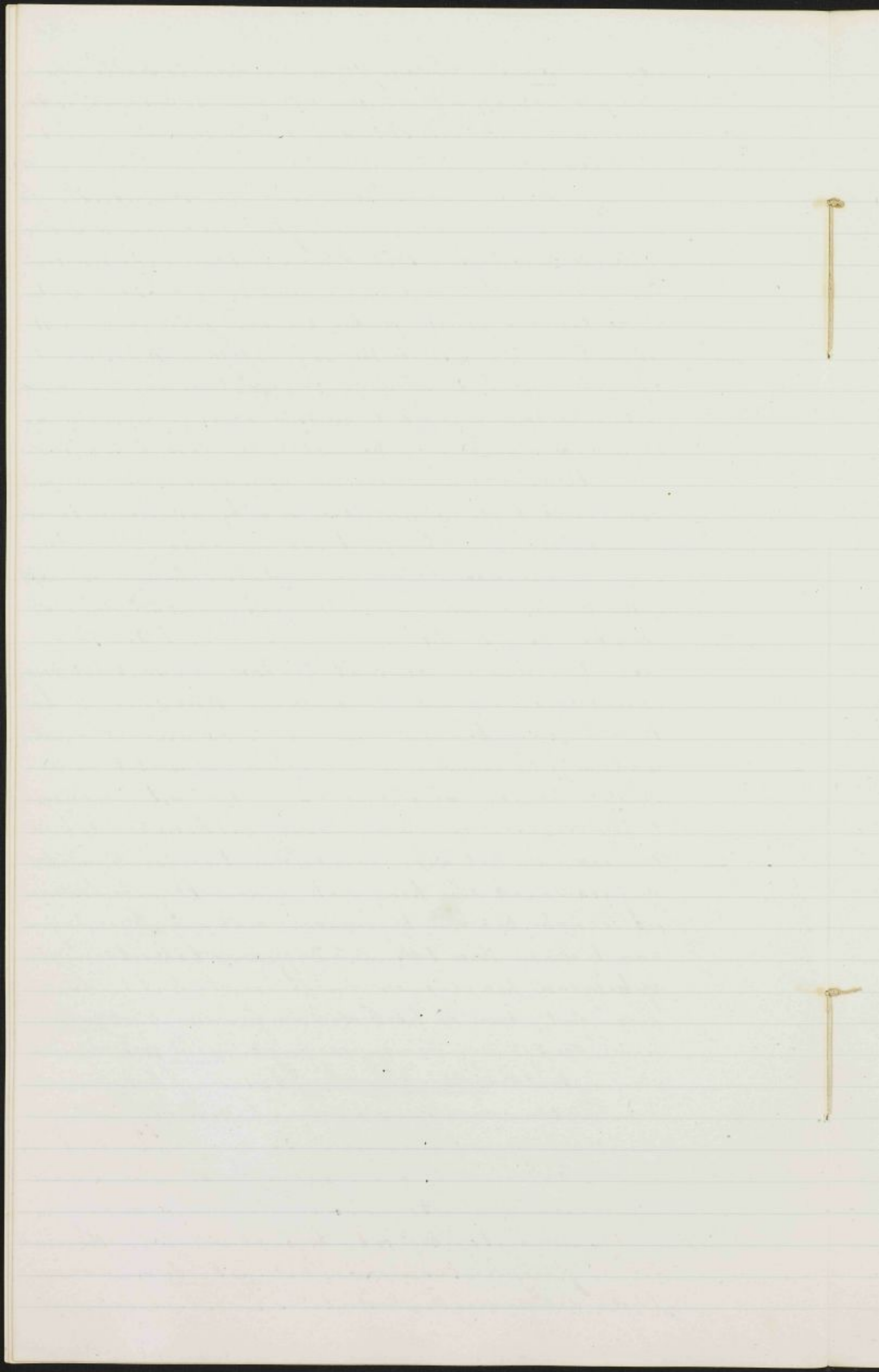
„den rooim eenen kleine Hunnenahans hebbende”,
„aan te wijzen, welke naar ik vermoed, ook nog onder
„het gemeente-district van Soest liggen.

„ Ook neem ik de vrijheid en de opmerkzaamheid
„ op te vestigen, dat volgens nieuwe zoowel taal- als
„ oudheidkundige onderzoekingen, meer dan waarschijnlijk,
„ lijk is dat Hunnen, Gothen, Geten en Juten oors.
„ spronkelijk als tot eenen Stam behooren te worden
„ gerekend, en dat de grondbeteekenis van dat woord
„ Ghug vermoedelijk mitte of blanke, (eig. Blonde),
„ en overdragtelijk ook goede, (goedgeaarde), beteekent:
„ iets, dat voornamelijk te pas zou kunnen worden ge-
„ bracht, wanneer men bedenkt dat die 26 terpen
„ bij de tol in het zogenaamde mittemansveen liggen.
„ Zoowel in't Hongaarsch, als in de Finlandsche idioma-
„ ta, als ook in het Baskische, is hun of ona zooveel
„ als goed, en wordt ook als affirmatief, d. i. ja, gebruikt.
„ Vermoedelijk derhalve stammen deze overblijfsels uit
„ den tijd toen de Scythen, eene soort van Hunnen,
„ en met name de Stam der Gothen, op onze heidegron-
„ den huiskden. Sedert de komst der Romeinen, en da-
„ tere overheerschers, zijn deze stammen allengs overal
„ verdeld of verjaagd, zoodat ze nu nog slechts in de
„ hoekjes der oude wereld te vinden zijn. (m.g.) David Koning.

Bij schrijven van den 15 Augustus 1862, heb ik
daarop aan het Gemeentebestuur verzocht mij te
vergunnen in die heuvels te graven, ten einde met
den inhoud bekend te worden, wat mij, bij schrijven
van 4 September 1862 N° 359, werd toegestaan, onder
de volgende bepalingen:

- „ a. Dat, door en met die vergunning, het politie
„ toezigt over die opgravingen, niet zal worden
„ geacht onttrokken te zijn aan mij burgemeester,
„ noch aan de door mij daarmede te belasten
„ politie ambtenaren.
- „ b. Dat de mogelijk op te graven voorwerpen, na het
„ door U noodig geacht onderzoek, opnemmg,
„ beschrijving, enz., derzelven, in het gemeente-huis
„ gedeponeerd en aldaar het eigendom worden van
„ het gemeente-bestuur.

Heer
altes
fantasi

„c. Dat na den afloop zal worden bepaald of-
 „en in hoeverre de door U aan te wenden kosten,
 „zullen worden gebracht ten laste der gemeente-
 „kas.

„De Burgemeester van Leest;
 (m.g.) „P. Gallenkamp Pels.”

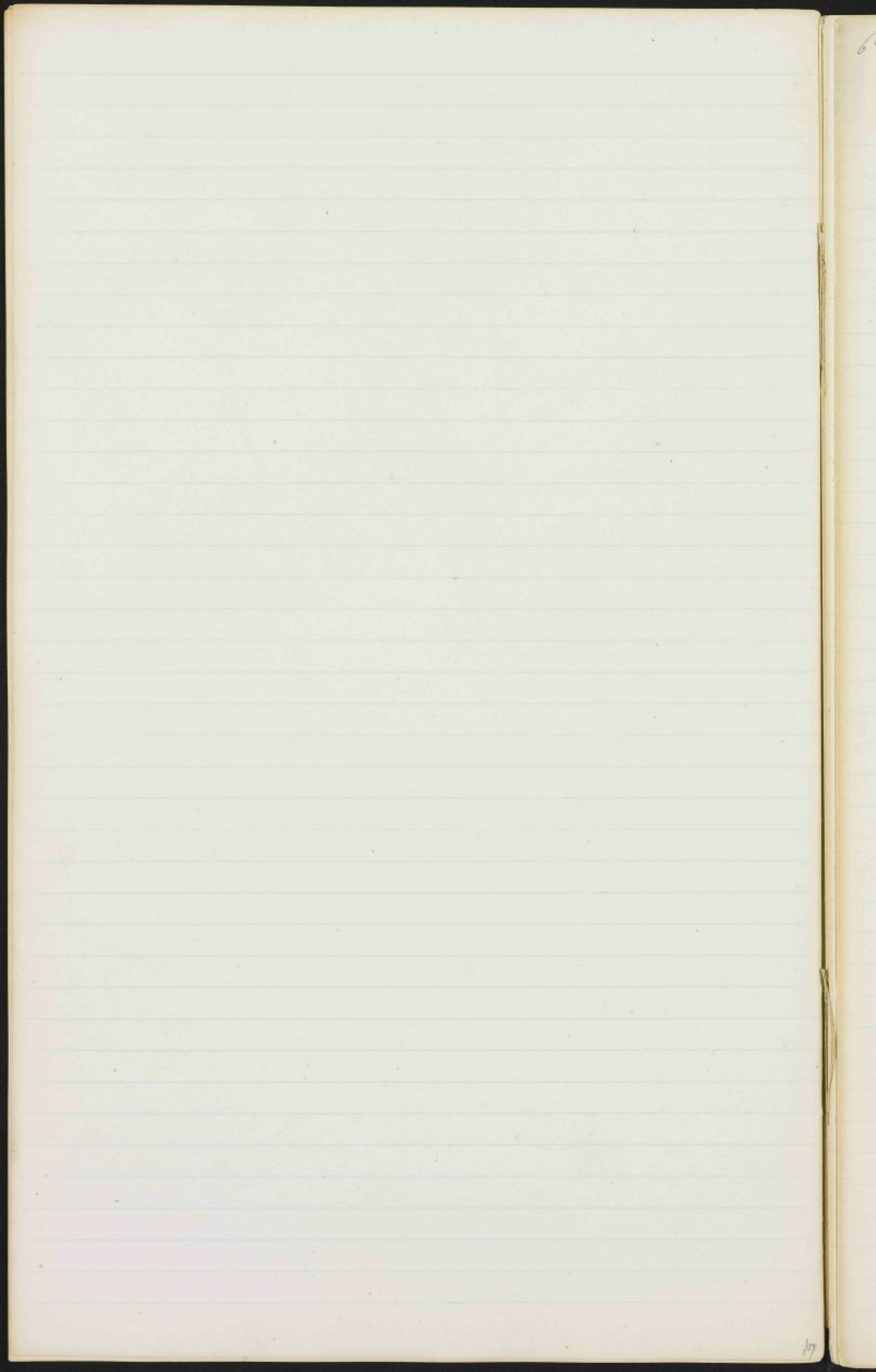
Op 11 September 1862 ben ik met de opgravingen begonnen, en heb dat werk voortgezet op 10 September, 23 September, en 16 October van datzelfde jaar; en 11 Augustus, en 27 Augustus van het jaar 1863. Ik heb in het geheel 12 heuvels doorzocht, en vond, op eene uitzondering na, de 9de, niets dan scherren van urnen, in de zon gedroogde, maar ook in meerdere of mindere mate doorbakken urnen, en daarin, of daarnaast, asch, houtskool, en splinters van beenderen; in twee heuvels vond ik stukjes brons, waarvan een een brok van eene fibula, (geesp), scheen te zijn. In eenen grafheuvel, maar even onder den buitenkant der zode, vond ik een gedeelte van een zwaard, nl. het boven gedeelte, doch in die mate geoxideerd, dat het ter nauwernood daarvoor te herkennen was; hoe droog bewaard ook, binnen een paar jaren was het geheel verteerd. Over het geheel gaven de plaatsen waar ik de scherren vond, en de wijze hoe ze daar verspreid lagen, mij den indruk, alsof ze met verachting, en in woede, daar waren neder gesmeten, door iemand die verwacht had heel wat anders te zullen vinden. Alleen bij de 9de opgraving, vond ik een urn waar, aan bijna niets ontbrak. Zij zag er uit als niet gebakken, maar in de zon gedroogd; wat er aan eene zijde aan ontbrak, kan wel door de rochtigheid verteerd zijn, want zij zat in de heidekorst die wij ten vorigen jare reeds hadden omgekeerd, en den winter over aldus hadden laten liggen; misschien was ze wel reeds zoo nabij de oppervlakte begraven; in dat geval had dan het gedeeltelijk verteeren reeds vroegen plaats gehad.

Op 24 September 1863 bezochten mij de Heeren L. J. F. Janssen, Conservator aan het Museum van Oudheden te Leyden, en Mr F. N. M. Eyck van Luy.”

lichem, Burgemeester van Maartensdijk, die het gerondene, bij de opgravingen in de tumuli, aan mijn huis kwamen bezichtigen, en van daar zich begaven naar de heide waar het opgegraven was. Ik beral hun aan ook de plaats eens goed op te nemen, welke ik voor een vroegeren woonplaats hield, (ik had geen tijd om mede te gaan), doch zij hebben die niet kunnen vinden.

Later heb ik nogmaals een bezoek gehad van den Heer L. J. F. Janssen, doch nu vergezeld door den Heer Dr W. Pleyte, die later zijns opvolger werd. De Heer Pleyte heeft toen, van die bijna complete urn, een tekening gemaakt.

Omdat het Gemeente-huis, vooral in die dagen, doch ook later nog, volstrekt niet geschikt was om voor Museum van Oudheden te dienen, is het opgegraven in mijn bezit gebleven; en omdat ook het Gemeente-bestuur nooit getoon had eenig belang in die dingen te stellen, heb ik ze medegenomen naar Amersfoort in 1892, en in 1896 geschonken aan het Oudheidkundig Museum Alkmaar aldaar, waar ze natuurlijk te huis behooren, en goed bewaard zijn.

Het Wittenmans - Veentje.

„Het Wittemans-Deentje", zoo heet nu nog eene plek, aan de rechterzijde van den straatweg van Soest naar Soesterberg, en men komt aan het Station van den Centraal-Spoorweg. Het is thans een klein beenderijtje, met een paar kampjes weiland, een paar akkers beemland, in wallen en boschjes van denneem, en eiken- en berken-hakhouit. Eer de straatweg en de spoorweg er waren, was het een uitgeput deentje aan den voet der duinen, en midden in de heide; eigenlijk een moeras, met bulten en kuilen; des winters een meertje, en bij droge zomers kon men er dwars doorheen loopen.

Dat plekje heeft mij altijd aangetrokken door zijnen naam. De herinnering aan Witte Wijren vindt men overal, in ons vaderland even goed als in Duitschland; inzonderheid in Drenthe doet menige plek ons aan die spookachtige rezens denken, en het was niet onnatuurlijk dat Witte Wijren gesproken hadde, nabij die oude Germaansche woonplaatsen en begraafplaatsen; maar - Witte Mannen!

Ik wil hier echter herinneren aan een paar zinnesneden in den brief, geschreven door den Heer David Koning, van Amsterdam, op 6 December 1862 (1861?) aan den Burgemeester van Soest, welke brief in zijn geheel is opgenomen in het hoofdstuk: „Germaansche Grafheuvels". Hij beweert dat volgens nieuwere, zoowel taal- als oudheidkundige, onderzoekingen, allemaanszijnlijkst Stunnen, Gothen, Geten, en Jutten, oorspronkelijk als tot eenen stam behooren gerekend te worden, en dat de grondbeteekenis van het woord Ghug, het stamwoord van al die namen, vermoedelijk witte, of blanke, (eigenl. blonde) en overdrachtelijk ook goede beteekent; iets wat de aandacht verdient, omdat het Wittemans-Deentje nabij die 26 Germaansche grafheuvels gelegen is. Welke waarde er aan deze verklaring te hechten is, laat ik liefst aan de beslissing van meer beroegden over.

De Grooten (vader) Melm.

en

De Kleine Melm.

r. d.

Moord

i. r.

en

Nieuw

van

Glad

Kol.

r. d.

Moord

i. r.

Het woord „Melm“, als plaatsnaam, komt meer voor in ons vaderland.

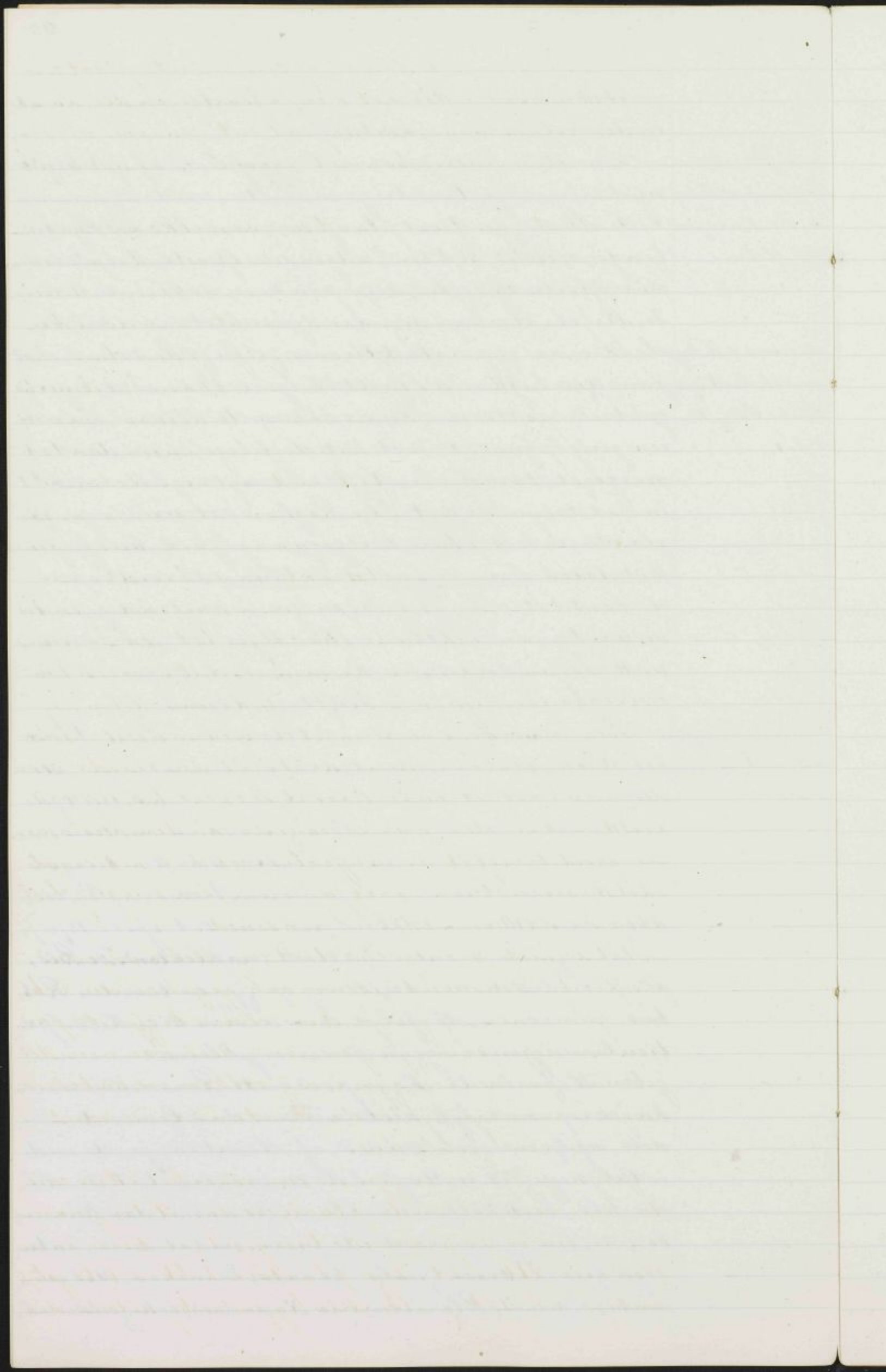
v. d. Aa, Aardr. De stad Kampen, in Overijssel, is in het bezit
 Noordenb. d. Nederl. van drie uitgestrekte gemeente-weiden, waaron
 i. v. r. Kampen niet alleen de Groot-burgers, maar ook de Buitew-
 en Melm. burgers, recht hebben, mogende ieder daarop weiden
 drie koeien of osen, drie pinken, en twee merriën.
 De Melm, één van die drie gemeente-weiden, be-„

Nieuws v. d. Dag sluit eene oppervlakte van 75 B. 73 R. 10 E.. In het
 van 1st Maart 1902, jaer 1902 hebben de Grootburgers aldaar, die geen
 Blad h, bladz. 12. gebruik maken van hun recht om te weiden, eene ver-
 kol. 1. eeniging opgericht, met het doel om, meer dan tot
 dus verre, voor deelen te trekken van hun recht.

In het toen voorgestelde Reglement werd, o. a. op-
 genomen het plan, om gezamenlijk de briefjes voor
 de weiden Seveningen en De Melm te verkoopen,
 en voorts om langs geleidelijken oeg, met gepaste
 middelen, de rechten, welke hun als niet-weiders
 niet worden toegekend, te verkrijgen. Ongeveer 150
 Grootburgers zijn als lid toegetreden.

v. d. Aa, Aardrijksk. Renswoude, eene Gemeente in Eemland, bevat
 Noordenb. d. Nederl. het dorp, benevens de gehuchten Emmikhuizen, De
 i. v. Melm, en het Monnikenhof. Er is veenland. Oudtijds
 heette het Rijnvoord en Noordervoord, en was toen eene
 gemeene, d. i. gemeenschappelijke weide der burgers
 van Rhemen, die ze aan Jan van Arkel, 47de Bis-
 schop van Utrecht, (25 April 1343 tot 1 Juli 1370),
 en aan zijnen broeder Robbert, verkochten. De Bis-
 schop verlijdde die bezitting op zijnen broeder Rob-
 bert, als een onsterfelijk leen. Zoo is die Melm par-
 ticulier eigendom geworden, en gebleven.

De Melmen te Kampen en te Renswoude waren
 dus oorspronkelijk niets anders dan Gemeente-we-
 den, of Gemeene-weiden, of Meenten; ja, de eerste
 is dat nog. Dit wettigt het vermoeden dat de Mel-
 men te Soest oorspronkelijk niets anders dan Gemeen-
 te-weiden zijn geweest; te meer, omdat er in nabu-
 rige Gemeenten, zooals Baarn, Eemnes, Hilver-
 sum, Laren, Blaricum, en Naarden, ook zulke al-

gemeene weiden bestaan, of ten minste plaatsen geronden worden die het vroeger waren, en die nu nog, in den volks-mond, kortweg "Meent" genaamd worden, welk woord onmiskenbaar op "gemeen," of "gemeente," rijst.

Te Soest zijn twee plaatsen, aan elkander grenzende, welke Melm heeten; de Groote Melm, ook dikwijls de oude Melm genoemd, en de kleine Melm; beide plaatsen grenzen in de breedte aan de rivier de Eem, en zijn aan de drie overige zijden door wei-land omringd. De Groote Melm is thans een buwtje, met een pontveer over de Eem; de kleine Melm is een enkel huis, waar ook wel gelegenheid was om overgezet te worden, zelfs met rytuig. Het is niet onwaarschijnlijk dat deze namen vroeger, de gansche vlakte van weiland hebben aangeduid, welke zich uitstrekte, en nog uitstrekt, in de breedte van de Eem tot den Brink en den Loranterweg, en in de lengte van het oude Grachtje tot voorbij de waterloosing aan den Krommer, dat is een klein uur gaans. Misschien heeft "de kleine Melmweg" vroeger scheiding gemaakt tusschen Groote Melm en kleine Melm, want de helft der vlakte, naar de zijde van het oude Grachtje, is ook beduidend grooter dan die naar de zijde van den Krommer. Die grootste helft is misschien ook wel het eerst Melm geweest, en wordt daarom, ook nu nog, heel dikwijls de Oude-Melm genoemd.

Het is niet onmogelijk dat deze Melmen, even als die te Renswoude, eenmaal opgehouden hebben gemeene-, of gemeenteweiden te zijn, en particulier eigendom zijn geworden, doch wanneer dit gebeurd zou kunnen zijn, is mij volkomen onbekend; hoogstwaarschijnlijk is de toestand reeds sedert vele eeuwen zooals nu.

Gelijk gezegd is, er zijn in ons vaderland ten minste drie verschillende plaatsen die Melm genaamd worden, een in de provincie Overijssel, en twee in de Provincie Utrecht. Deze plaatsen hebben iets gelijks soortigs, nl. dat ze alle drie liggen nabij uitmonding,

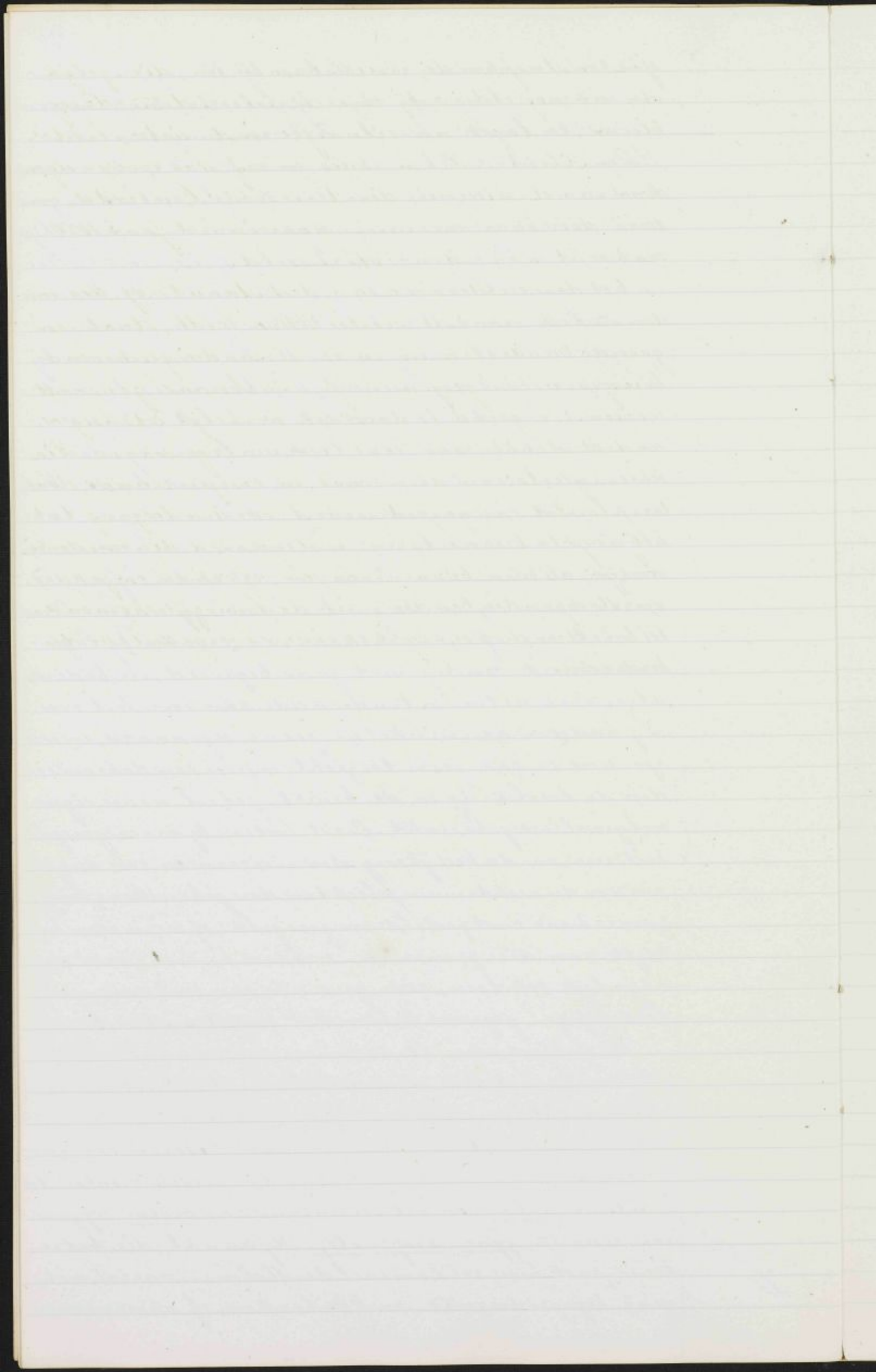

gen van rivieren; de Melm bij Kampen, aan de uitmonding van den IJssel; die te Kerswoude en te Soest, aan de uitmonding van den Rijn, want de Eem is oorspronkelijk niets anders dan eene oude kil van den Rijn, uit de dagen toen er nog geene Rhijndijken waren, en het Rijnwater, van Rhenen af, door de Geldersche Vallei en het meer Alers, naar zee stroomde. De bodem dier Melmen bestaat uit klei, leem, veen, en zand, te Soest evenzeer als te Kerswoude en bij Kampen, wat nog duidelijk gebleken is bij het graven van de berm slooten, en het opmaken van den dijk voor den Ooster-Spoorweg, die in de lengte over de weilanden, langs de beide Melmen, gaat. De gronden dier Melmen lagen waar, schijnlijk nu eens droog, en stonden dan weder onder water, al naar den stand van het water, of op de rivier boven, of in de zee beneden; zij waren meest, al niet dor of onvruchtbaar, en daarom bij lagen waterstand spoedig met gras begroeid, en boden alzoo eene uitmuntende weide aan voor het vee. Zij hadden aanvankelijk geene eigenaars, en eren zoo was er ook geen toezicht, en werden daarom ook, door de bevolking in de buurt, geheel naar eigen welgevallen gebruikt. Eerst later, bij meer geregeld bestuur, en de bedijking der rivieren en van de zee, werden de rechten en plichten der gebruikers langzamerhand vastgesteld en geregeld, of werd over het bezit van die gemeene - weiden beslist; wat waar, schijnlijk ook toen, eren goed als nu, wel eens aanleiding zal gegeven hebben tot verzet en twist.

Misfchien schuilt de oorsprong van het woord "Melm" in het Oud-Saksisch, Oud-Hoogduitsch, of Middel-Hoogduitsch, waarin het woord mēlm de beteekenis heeft van zand. In het Gothisch is malma insgelijks zand, en in het Angelsaksisch mealma. Het Duitche malm, en het Nederlandsche molm, wijzen eveneens op fyne droge stof. Mij dunkt, die beteekenis past hier volkomen: de Melmen waren met gras begroeide zand- en kleibanken, of schorren, waarden,

+
zie ook
Kampen

Dit is thans
het gewone zand
melm van molm

slikken, tusschen de rivier-armen in, die, gelijk ook nu nog elders, bij lagere rivier-stand, droog bleven, en lagen als eilandjes in de watervlakten.

De Kleine Melm, huis en erf, was vroeger eigen, dom van de Diaconie der Hervormde Gemeente, en werd door haar verkocht, maar in het jaar 1820 verkocht aan Mengs Hornsveld.

Op den rechterhoek van den straatweg, die van den Brink naar de Grootte Melm leidt, staat een groepje wonderlijk in en op elkander geschorene huisjes, welke gezamenlijk „De Schans” genoemd worden. De grond is daar ook werkelijk iets hooger, en doet denken aan eene voormalige schans. Misschien is iets van dien aard, in vroeger eeuwen, daar ter plaatse opgeworpen geweest, om den toegang tot het dorp te bemoeielijken, voor vijanden die van de rivierzijde wilden binnendringen; of ook wel omgekeerd, om stroopende benden, van de landzijde komende, te beletten de rijk-rijke velden langs de Leem te bereiken.

De Oude Fempel,

en

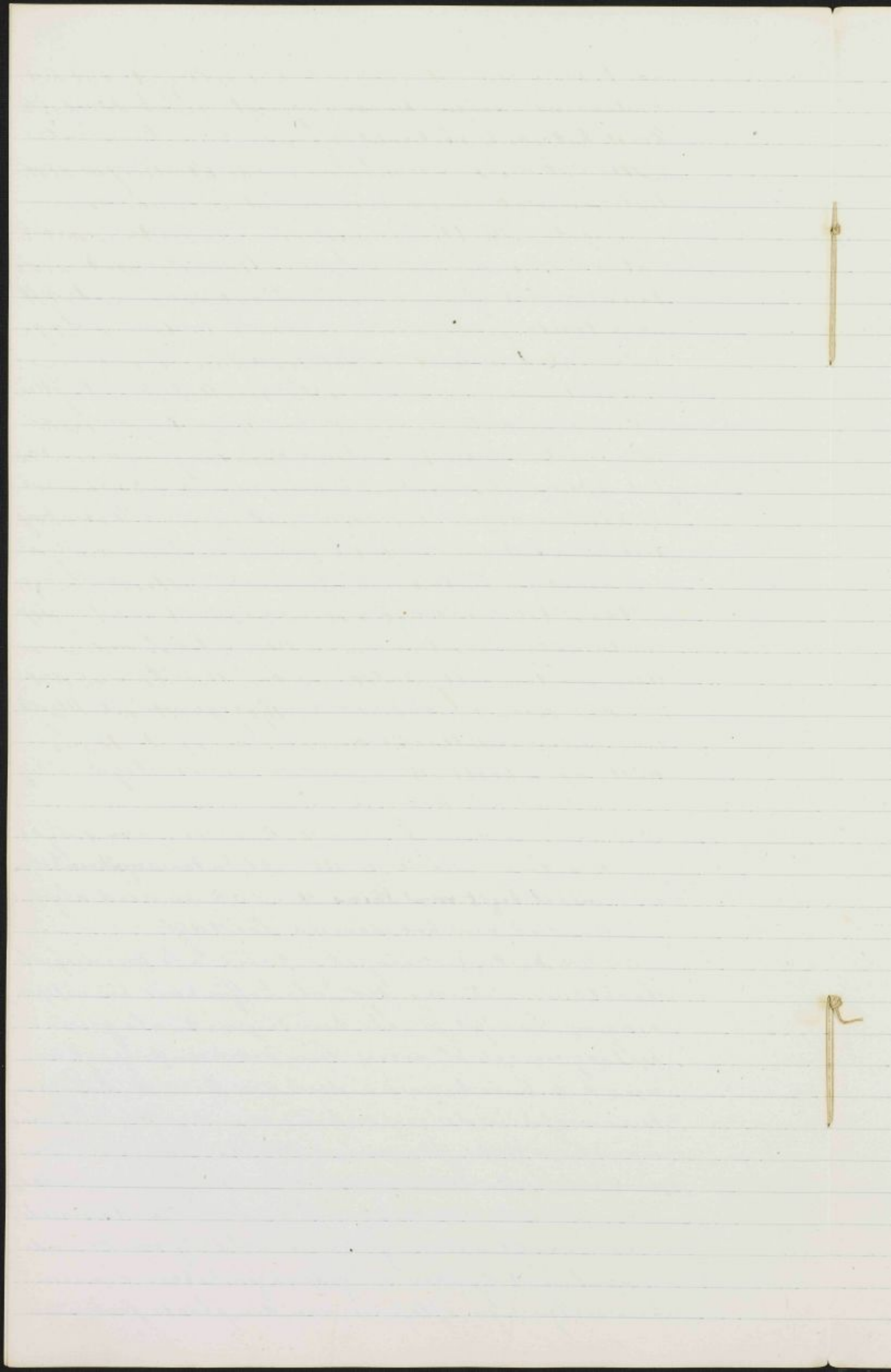
De Fempel.

Alhoewel er mij weinig of niets van bekend is, kan ik toch twee plaatsnamen in de Gemeente Soest niet onvermeld laten, en juist alleen om die namen.

In de eerste plaats bedoelik „De Oude Tempel“ dat is de naam van een oud, maar sterig, boerenhuis te Soesterberg, aan den straatweg van De Silt naar Amersfoort, niet ver van de grensoverheid der Gemeenten Soest en Amersfoort.

Wat mij aangaande de vroegere en latere bezitters bekend is geworden, moge hier volgen: In het jaar 1803 wordt het reeds De Oude Tempel genoemd, in een Acte van Goedelscheiding van wijlen Feunis Bruinisse, en zijne huisvrouw Gerritje Jansen Smorenburg. 1826 is er eigenaar van A. van Deen, timmerman, wonende in de Elisabethstraat, te Utrecht. Deze kocht het van eenen erfgenaam in de nalatenschap van Feunis Bruinisse, en verkoopt het, in 1826 aan den Heer Anthony Paulus de Vree, grond-eigenaar, (wonende in de Kaliebaan?), te Utrecht. Deze verkoopt het, in 1842 aan Jonkh. C. F. J. Bosch van Drakesteijn, en deze verkocht het wederom, in 1848 aan den Heer A. Deerns, Oeconoom aan 's Rijks-Gezondheids-School, te Utrecht. En van deze kwam het, in 1874, in het bezit van Prins Hendrik, en werd alzoo een deel van het Domein Soestdijk.

Ik heb De Oude Tempel gekend als boerderij; als slachthuis in Kamp-tijd; als koffiehuis en uitspanning in Kamptijd; als hoenderpark; als gewone herberg; en zoo al meer. Toen het hoenderpark was, werd het huis bevoond door den Heer H. A. Banning, toen mischien de rechterhand van den Heer A. Deerns, maar later Volks-schrijver, en Hoofd-Redacteur van „de Katholieke Illustratie“. Hij schreef ook een volksboek, getiteld: „De heks van de Amersfoortsche heide“, maar maakt daarin geenerlei melding van De Oude Tempel, wat hij zeker wel gedaan zou hebben, wanneer hem eenige sage, of legende, aan die plaats verbonden,

was bekend geweest. Eerwel, het volk zegt dat het bij den put van die beenderij „spookt“, maar niemand heeft het spook ooit zelf gezien.

Hoe dat huis aan dien naam komt, durf ik niet beslissen. Dat daar wel een Heidensche Tempel kan gestaan hebben, is misschien, in verband met de nabijgelegen Germaansche grafheuvels, niet ondenkbaar; doch ook mogelijk is het, dat die naam wijst op het uithangbord van een oude herberg, want ik meer dat zulk soort van heilige huisjes, wel eens een tempel in hun schild voerden.

En nu, in de tweede plaats „De Tempel“, de naam van een klein huis aan den Brinkweg, ongeveer in het midden tusschen de K.C. Kerk en den weg naar de Kleine Melm, misschien wel ongeveer het oudste deel van het dorp. Het was een zeer oud huisje, en dankte misschien zijnen naam alleen aan een uithangbord, dat het wel eens als herberg aan de voorbijgangers kenbaar maakte; of heeft daar ook eens een tempeltje gestaan, ten dienste van Heidensche Gods-vereeniging? In 1907 heeft men mij medegedeeld, dat dit huis „De Tempel“ thans niet meer bestaat.

Ssfelt.

1320.

Segez

Nedde

(Ultr

bl. 2.

Ac,

Woon

i. r.

schia

Whz

Whd

Bur

tum

bl. 16

mel.

Had

I. bl.

Segenm. Staat der De Ambachts. heerlijkheid Isfelt, of Ysfelt, is ge-
Nederlanden, legen in de Gemeente Soest, en paalt ten noorden
(Utrecht), XXII; aan de rivier de Eem, ten oosten aan de Stad Amers-
bl. 242, 243. - v. d. foort, ten zuiden aan den Oude-Soesterweg, en ten
No, Aardrijksk. westen aan het landgoed Birkhoven. De buurt, of
Woordenb. d. Nederl. het gehucht, Isfelt, besloeg in 1772 een oppervlakte
i. v. - Tijdschr. v. Ge. van 132 Morgen; en in 1845 van 149 B. 60 E. De bevolking
schied., enz. v. Utre. bedroeg in 1632 20 zielen; in 1800 115 zielen; en in 1845
1847; bl. 9. 206. 206; 40 zielen; deze woonden, in 1772, in 14 huizen, en in
1848; bl. 50. 1845; in 9 huizen, bevoerd door 13 huisgezinnen. Zij
vindt thans haar bestaan in landbouw en veeveelt.

Deze Ambachts- heerlijkheid was van ouds een
Ridderhofstad, met een kasteel, en reeds in 1330 als
zoodanig bekend. Het Huis is omstreeks 1775 afge-
broken, maar de grachten, waarmede het toen om-
geren was, zijn nog zeer goed waar te nemen. De Heerlijk-
heid was een bezitting van het geslacht Isfelt. Naar-
dien ook verscheidene leengoederen tot haar behoorden,
stelde de Heer, behalve den Schout, de Schepenen, en
Buurman, Trages den Secretaris, ook eenen Leengriffier aan. Michael van
tuin en duitum, Isfelt, (gestorven 17 October 1597), een beroemd Godgelovde
bl. 162, - v. Dem, en Historieschrijver, te Amersfoort geboren en opgeroed,
mel, Beschrijv. spreekt van Isfelt als een Heerlijkheid zijner voorvade-
stad Amersfoort; ren, en door dezen bevoerd. In de 16de eeuw behoorde
I. bl. 435.

zij aan het geslacht van Dam. In 1610 was zij in het be-
zit van Cornelis Jansz. van Dienen, die zich Heer van Isfelt
noemde. De Heerlijkheid is in het Huis van Sasje geko-
men, na den dood van Geertuid van Isfelt, in het jaar
1729, vanneer Johannes Jakobus Sasje, afstammeling
van Hendrik Sasje, die in het begin der 16de eeuw
gehuwd geweest was met Katharina van Isfelt, als
naaste leenvolger en mede beleend werd. De Heerlijk-
heid was leenroerig aan de Provincie Utrecht, en door
deze werd zij in 1769 verlyd op den Heer Genbrand Ignatius
Sasje, die haar echter op 7 September 1775 verkocht aan
H^r. Jacob van Dam, Raad in de Vroedschap der Stad
Utrecht, en Ontvanger van des 20sten en 40sten penning
der Provincie, en zijne echtgenootte Vrouwe Althoff Francis-
ca Buysk. In dat geslacht is de Heerlijkheid verbleven.

7. It
Rijn
v. h.
II. 6

P. P.
Fem

Met 8 kwartieren.

Rechts. 1. van Dam. 2. Graaflant. 3. Segraet. 4. van de Ven.
Links. 1. Pit. 2. Ruysch. 3. De Vogel. 4. van Daale.
(Ex onder staat): De Welldede Gebore Gestronge
Heer Jacob van Dam, Raad in de Broederschap
en schepen der Stadt Utrecht, Oud Canonick
van het Capittel van St. Jan en te voren geweest
ontfanger van't eene deel der generaele Mid-
delen 's Lands van Utrecht; etc. etc. etc. geboren
den 25^m April 1720 en gestorven den 11^m Sep-
tember 1783.

23. Gerroon schild. - van Dam. obiit d. 11 Martii 1778.

Met 16 kwartieren.

Rechts. 1. van Dam. 2. Segraet. 3. Poeijt van
Overaeyne. 4. Craeyesteijn. 5. van
Leemput. 6. Srijndrecht geseijt Wef-
fen. 7. van Ommeren. 8. Berene.

Links. 1. Graafland. 2. van de Ven. 3. van
Hooan. 4. Cloeck. 5. Verburch. 6. Maers-
bergen. 7. Vinck. 8. Frenckinck.

P. Pypers, Leend. De Heer Pieter Pypers komt, in 1803, op zijne wandeling
Tempe. I. 50. 3. van Puntenburg, bij Amersfoort, langs den lude-Soes-
terweg („De Boschjes”) naar Soest, natuurlijk al spoe-
dig nabij Isfelt, en spreekt het aan met de volgende
woorden:

Adeljk Isfelt! is het waar?
Lien my nog uor kerkje daar,
Door den ouden dom versleten?
Naam' moogt gy een kerkje heeten;
Spinnen weeren' op't altaar!
Adel! gy bezit op de aarde
Geenal by den mensch geen waarde,
Lo de aêloudheid u niet sien!
Wel! dan vinden we, in doos hutten,
Die vermolmden balken stutten,
Om het vee voor kou te schutten,
Waarlyk ouden adel hier.

In eene aantekening op deze regels, schrijft de Heer
Pypers: „Onder een beeldje, welk in het kerkje te Isfelt
„geronden word, leest men het volgende tydschrift: Hon

Amer
ran h

„hael C è g'fer CU VLDarJens I, g'fæ san CtI bernar,
 „D I è sC IprJone Cre VST arJ Do. In hetzelve kerkje
 „ziet men de overblyfselen der kerksieraaden nog op
 „het vervallen outaars staan, en aan de wanden twee
 „wapenborden van het oud adelyk huis der Sasfend'
 „Isfelt." Wanneer men nu de Romeinsche cijfers, van
 het rearmelde „tydschrift," zonder T optelt, dan krijgt
 men het jaar 1605; beschouwt men echter de kapitale
 T ook als een cijfer, waarvoor die letter heel zeldzaam
 diende, en dan 160 gold, dan krijgt men het jaar
 1045; daar nu de Heer Pypers zijn Landgedicht
 schreef in 1003, is die kapitale T dus hoogstwaarschijn-
 lyk eene drukfout.

Amersf. Courant
 van 10 Oct. 1861.

Op de Tentoonstelling, in 1860 binnen Amersfoort
 gehouden, bij gelegenheid van het Landhuishouckum,
 dig Congres aldair, waren koeien zonder hoorns van
 den landbouwer H. Schimmel, wonende in Isfelt,
 op eene boerderij van den Heer G. J. G. van Boekom
 Maas, te Amersfoort. De inzender was toen niet
 bekend, maar de Heer Dutrone, afgevaardigde
 van de Maatschappij tot Bescherming van Dieren,
 had die koeien gezien en onderzocht, en, bij zijner
 terugkomst in Amersfoort, in October 1861, over-
 handigde hij, aan genoemden Schimmel en zijne
 vrouw, 50 francs in geld, en eene prachtige zilverene
 médaille, dragende aan de eene zijde het borstbeeld
 van Keizer Napoleon III, en aan de andere zijde eene
 sierlijke allegorische voorstelling, en daaronder dit
 opschrift: „Société Protectrice des Animaux. Vaches
 „sans cornes, Fondation Dutrone 200 Francs, par
 „Concours Universel pour vachers Français et étran-
 „gers. Aux Epoux H. Schimmel, employés chez Mon-
 „sieur van Boekom Maas, à Soest, près Amers-
 „foort (Hollande), dévoués propagateurs de la
 „race désarmée Hollande - Suffolk. 1861."

De Kapel van 't Hof (Buiten 9 Febr 1910) Hr W.P.A. Smit

Het stoffelyk overschot van den op 18 Juni 1916 overleden Jacob
Thomas Theodoor Carel van Ham van 't Hof, oud Generaal-
Majoor der Infanterie, Praesident van den Centrale Gezond-
heidsraad en waarmede van den Regeneraard van 't Hof.
Hillem Edmond van Ham van 't Hof, Majoor der Artillerie,
en verbrand en in de Kapel gelve begraven

De Lazarus - berg.

Op den Engh, daar waar die heuvel naar de zijde van Soestdijk ten einde loopt, juist in den hoek tusschen den straatweg van Soest naar Soestdijk, den Feenhuiser weg, en den weg genaamd Achter den Engh, ligt het hoogste punt van den Engh, namelijk 20 M. boven A. P.; en die heuvel op den Engh draagt den naam van „Lazarus-berg.“ Men heeft van daar een prachtig uitzicht; een half uur gaans ver, vooral in den zomer, over een veld van koren-, bockweit-, en aardappelvelden, in de richting van den Soester-toren.

Meer dan waarschijnlijk heeft die heuvel zijnen naam gekregen van Lazarusfen, of Melaatschen, dat wil zeggen, van met melaatschheid besmette personen, die hem gemaakt hadden tot een punt van uitgang, of hereeniging, bij hunne tochten tot het inzamelen van aalmozen en giften voor hun Huis. In den tijd toen deze ziekte veelvuldig in ons vaderland voorkwam, waren, in nagenoeg alle steden, toerluchtsoorden voor zulke ongelukkigen, doch altijd liefst buiten de stad; zoo was er, bij voorbeeld voor Utrecht, een, niet op het grondgebied van de stad, maar onder Maaatsendijk; en voor Amersfoort, buiten de Kamppoort, aan den weg naar Stoerelaken. Dat laatste Lazarushuis is te zien, op eene plaat van 1759, in van Bemmels Be-, schrijving van Amersfoort; en al is thans het oude huis afgebroken, en een ander in de plaats gebouwd, dat nieuwe huis heet nog altijd het Lazarus-huis. Die ongelukkigen rondten in zulke huizen wel een nachtverblijf, doch raak ook niet veel meer; daar, om moesten zij er, met de lazarusklep, op uit om te bedelen, en gingen de naburige dorpen rond, of zetten zich neder op punten waar veel passage was. Zulke een punt van druk verkeer was nu, juist in die dagen, ongetwijfeld de Lazarus-berg. Al wat van de zijde van Amersfoort kwam, of daarheen wilde, hetzij langs den Lwanten Weg, hetzij door De Biecht, hetzij over den Engh, of langs Achter den Engh, en in de richting

van Amsterdam of Utrecht verder wilde, of omge-
keerd, kwam daar voorbij, of kon ten minste van
daar af gezien en bereikt worden. Ook was het voor
de Lazarusfen, die de dorpen Soest, Baarn, en
Eemnes bedelend rondgingen, een geschikt punt om
elkander weder te vinden, en zoo werd die heuvel
misschien, als hun stand- of verzamelplaats be-
kend, en kreeg zijnen doerigen naam.

Gelijk alle voeste gronden in de Gemeente Soest,
was ook die heuvel oorspronkelijk eigendom der
Gemeente, doch zij heeft in 1619, dus niet lang
nadat de Prins van Oranje het domein Soest-
dijk, met de Heerlijkheid van Soest, Baarn, en
Ter Eem, van het Nederlandsche Volk ten geschen-
ke gekregen had, den Lazarusberg aan den eige-
naar van het Paleis Soestdijk geschonken; en zoo
is die heuvel thans het eigendom van Hare Majes-
teit Emma, Koningin-Moeder der Nederlanden.

Blykens een paar brieven, berustende in het Ar-
chief der Commissie van Weldadigheid, droeg de
Gemeente Soest, bij monde van haren Burgemeester,
op 29 October 1827, den Heer van Hooff op, om aan
L. K. H. den Prins van Oranje voor te stellen, dat zij
op den Lazarus-berg een gebouwtje zou laten oprich-
ten, waarschijnlijk wel met de bedoeling, dat de Vor-
stelijke Familie dan meer rustig, en bij alle weer,
van het schoone uitzicht zou kunnen genieten; maar
op 22 November d.a.v. antwoorde de Heer van Hooff,
dat L. K. H. ongenegen was toe te staan, dat daar een
plaats, „ten koste der Gemeente, een koepeltje, of
„ander gebouwtje,“ zou worden geplaatst.

Tuinenburg.

Becks.

Baeck.

Engendaal.

v. Bo
schrij
bl.

In eene Verhandeling van M^r. S. Müller, Tzn., getiteld: „Een bezoek aan de immuniteiten der Utrechtse Kapittelen“, geplaatst in „De Gids“ van 1890, Deel II. bladz. 255, leest men de mededeeling: „dat een Kanunnik van Oud-Munster, naast zijn „prachtig huis in de benaamde immuniteit, reeds „in 1377 eene villa bezat te Soest, die hij „Fuinenburg“ gedoopt had, en waar hij dikwijls verblijf hield. Het is mij niet mogelijk ook bij benadering te gissen, waar dat Fuinenburg, in de Gemeente Soest, kan gelegen hebben.

Bijna even onzeker ben ik aangaande „Baack“ en „Becks“, twee namen die ook op enkele kaarten voorkomen, als van plaatsen onder Soest. Het punt echter waar het woord „Becks“ gelezen wordt, heeft mij wel eens doen denken, dat dit op Hees zal moeten gezocht worden, en wel op het grondgebied van het tegenwoordige Tijnenburg, of Staalwijk. Men zie wat ik daarover, bij die onderwerpen, geschreeven heb.

v. Bemmelen, De, Voor „Baack“ rijst van Bemmelen, in zijne Beschrijv., schrijv. v. Amersf. ring van Amersfoort, ons meer naar de zijde van bl. 133. Amersfoort, en aldus kan het zeer goed zijn dat dat punt geheel en al op Amersfoortsch grondgebied zal moeten gezocht worden. Men leest bij hem: „17 Mei „1645 heeft de Stad aan Justus Baak, in Enffacht „uitgeslagen, eene partij Lands, bestaande in Dui, „nen en ongebouwd Veld, groot omtrent 22 Morgen, „gelegen onder de Vrijheid, naar De Bircht aan, wezen, „de Stads veld,“ enz.

Ook komt op sommige kaarten de naam „Engendaal“ voor; thans is dat woord de naam van eene flinke en nette boerderij, die echter, blijkens de grachten welke het huis in het vierkant omringen, en de groote oude steenen, (moppen), waarvan het opgebouwd is, eertijds wel een Steerenhuis kan zijn geweest. Het is gelegen Achter den Engh, nabij den „Osfen, „dam“, juist in den hoek waar De Bunt begint, en daarvan gescheiden door een wagenspoor naar Koudehoorn, terwijl Engendaal zich, langs dat spoor, in de

volle lengte naar achteren uitstrekt, tot aan de
„Steeg van het Moffenhok“. Voeger liep het, ook over
die Steeg, doortot aan de Driekslot, maardat deel
is, nu wel haast 50 jaren geleden, in erfpacht ge-
geren, of verkocht, en met verschillende woningen
bezet.

